BERÄTTELSE FÖR 1954

Den viktigaste händelsen under året har varit, att Göteborgs Musei Styrelse vid sammanträde den 23 mars beslutat hemställa hos stadens fastighetskontor om beaktande av behovet av en särskild byggnadstomt för ett etnografiskt museum. Var ett sådant lämpligen skulle kunna förläggas är ännu ovisst, men om det är tillåtet att önska sig en plats, skulle den tomt, som för närvarande upptages av Konsthallen och träbyggnaden bakom denna, passa alldeles utmärkt. Det etnografiska museet skulle då komma i närheten av Konstmuseet, och vissa lokaler skulle kunna användas av de två museerna gemensamt. Det är självklart, att en viss besparing på detta sätt skulle uppnås. Dessutom skulle det nya museet få en förnämlig och central plats i stadens kulturella centrum.

Gåvor

Samlingarna har genom gåvor utökats med 31 föremål. Referensbiblioteket har erhållit 102 gåvor och de olika arkiven har också i flera fall fått mottaga gåvor.

Etnografiska Museet framför sitt vördsamma och hjärtliga tack till alla dem som genom dessa olika gåvor visat sitt stora intresse för museet och dess verksamhet.

Nyförvärv

Det är ganska få föremål som inkommit under året. Man kan inte heller vänta sig, att samlingarna skall öka i samma takt varje år. Ökningen är i hög grad beroende av direkt insamling i fält, antingen genom expeditioner eller genom förmedling av personer som är bosatta hos exotiska folk. Men för varje år som går blir det allt mindre att samla. Det kommer kanske inte att dröja så många år, förrän all insamling på fältet har upphört. De kulturer, som vi studerar hos de exotiska folken, förlorar sin särprägel i takt med kommunikationsmedlens effektivisering. Och det är alltid först redskapen som försvinner, medan t. ex. samhälleliga sedvanor kan fortleva under en längre tid. Även dessa får till slut vika, särskilt då modern undervisning sätter in såsom nu sker i hjälpen till

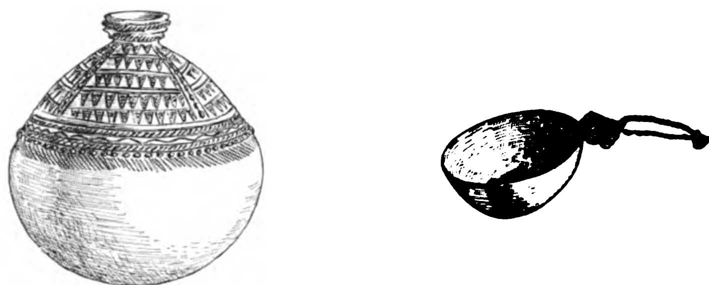

Fig. 1. Föremål från Fiji-öarna. *T.v.*: Lerkruka för vatten. Kärlet har utanpå en fernissa av kåda. H. 31 cm. 1954.8.3. *T.h.*: Dryckeskärl för kava. Kopp av kokosnötskal med handtag flätat av kokosfiber. B. 8,5 cm. 1954.8.8. — *Clay vessel and kava drinking cup from the Fiji Islands.*

underutvecklade länder. Men det är stora folkgrupper som behöver sådan hjälp. Omskolningen kommer att ta mycket lång tid. Om folken blir lyckligare eller inte efter denna förändring i samhälls- och kulturliv skall här inte diskuteras.

Söderhavet

De mest betydande nyförvärven har under 1954 gjorts i söderhavssamlingarna, där de flesta av de nya föremålen erhållits genom byte med två andra museer. I båda fallen har vi fått föremål som både går bra att ställa ut och är av stort vetenskapligt värde.

Det ena av dessa byten har varit med University Museum of Archaeology and Ethnology i Cambridge. Därifrån kommer inte mindre än 28 föremål (1954.8.1—28), de flesta från Fiji. En del av dessa samlades på 1870-talet av Anatole von Hügel, cambridgemuseets förste chef. Då vårt museums fijisamling behövde kompletteras, lät jag en av mina elever, fil. kand. Karl-Erik Larsson, som håller på med ett vetenskapligt arbete om Fiji och vistades i Cambridge för genomgång av universitetsmuseets fijisamling, den största och finaste utanför Fiji, välja ut vetenskapligt och i utställningshänseende värdefulla föremål bland dem som cambridgemuseet hade att byta med. På så sätt har vi nu en mycket representativ samling Fiji-saker, lämpliga för utställning. Där finns utmärkta exempel på fijikeramik (fig. 1), ett typiskt »valtands»-halsband, prover på basttyg och mycket annat. I byte erhöll vi också en sköld och en stridsklubba från Guadalcanal, Salomon-öarna.

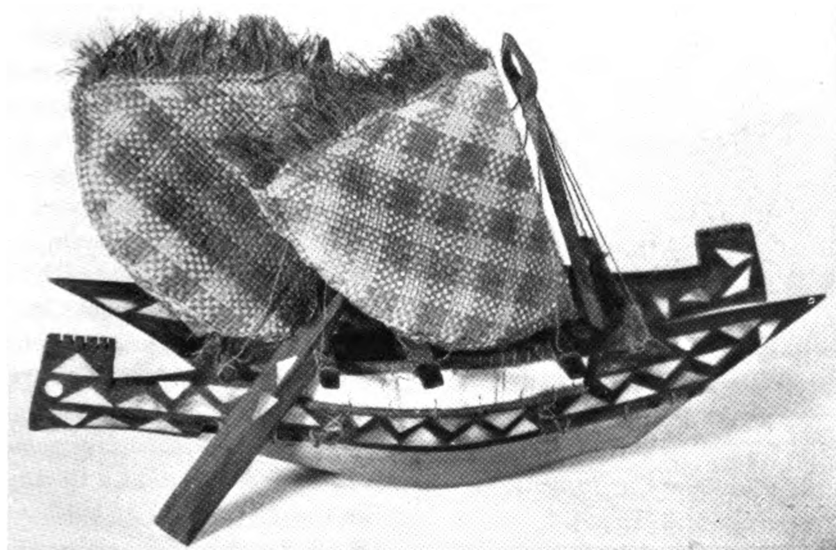

Fig. 2. Modell av dubbelkanot. Manihiki. L. 35. cm 1954.22.16. — *Model of double canoe. Manihiki.*

Det andra museum med vilket vi bytt är Otago Museum i Dunedin, Nya Zeeland. Även där kunde vi få föremål som behövs för en representativ söderhavsutställning. I bytessamlingen från Dunedin (1954.22.1—23) ingår bl. a. ett par förfäderskranier, det ena från Sepik-området på Nya Guinea och det andra från Nya Hebriderna. Sepik-kraniet är täckt och modellerat i lera, det från Nya Hebriderna i en massa gjord av bl. a. trädormbunkens märg och kokosmjölk. Dessutom finns ett flöte från Salomonöarna, vackert inlagt med pärlemor, och en kanotmodell från Manihiki (fig. 2). De flesta föremålen i samlingen är från Cook-öarna och Nya Hebriderna.

Som gåva har vi från fabrikör U. Windisch, Göteborg, fått ett basttyg från Fiji (1954.17.1). Genom köp har vi förvärvat två eleganta klubbor från Nya Zeeland (1954.3.1—2). Det är gamla, väl bevarade föremål, elegant sirade i trä och inlagda med pärlemor.

Likaledes har inköpts en förnämlig samling etnografika från Purarideltat, Papua-bukten, Nya Guinea, och från D'Entrecasteaux-öarna (1954. 18.1—78). Dessa föremål har samlats av herr Johan Alfred Johansson, Diö, som vid tiden för första världskriget seglade i trakterna av Nya Guinea, där han bland mycket annat var pärlfiskare. Han var en tid

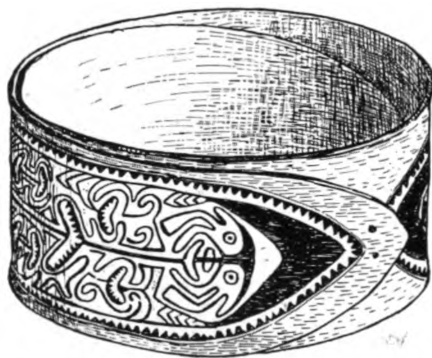

Fig. 3. Barkring använd som bälte av männen. Ornamenterad i lågrelief med kalkfyllning. Purari-deltat, Papua-bukten, Nya Guinea. 1954.18.7. — *Bark ring worn by the men as a belt. Purari Delta, Papua Gulf, New Guinea.*

också guldgrävare och drev en del handel med infödingarna. I samlingen ingår olika sorters snäckskalsmynt, som användes i dessa trakter. Vidare finns det smycken, klädesplagg och annat. Särskilt intressanta är de vackert ornamenterade barkbältena, som bäres av männen i Purarideltat (fig. 3). De har sannolikt varit ett slags »stridspansar». Bland mynten är ett s. k. *bagi* särskilt fint och värdefullt. Det motsvarar ungefär en mans årsinkomst och bäres vid högtidliga tillfällen av kvinnorna som ett halsband, så att den dekorativa delen hänger ned på ryggen. Sådana mynt är sällsynta och svåra att få tag på. Mynt av olika slag spelar en mycket stor roll i Melanesien.

Amerika

Vid sitt besök i Göteborg i september i samband med invigningen av Teaterhistoriska Museet överräckte H. K. H. Prins Wilhelm såsom gåva till Etnografiska Museet en guldpincett från Peru (1954.12.1). Museet står i stor tacksamhetsskuld till H. K. H. för gåvan.

Genom den kontinuerliga bearbetningen av manuskriptmaterial från cunaindianerna i Panama har en av den stammens representanter, Guillermo Hayans i San Blas, livliga förbindelser med sin vän, intendenten S. Henry Wassén. Museet förvärvade 1953 en text, *Nia-ikala* (B. 11018), nedtecknad av Hayans. Professor Nils M. Holmer och intendent Wassén har översatt och kommenterat denna text. I samband med detta arbete har Hayans skänkt museet en skuren stav av det slag som medicinmännen av *abisua*-klassen använder. Cunaindianerna har flera slags medicinmän och detta speciella slag var tidigare inte ens känt för specialisterna. Det var Sveriges minister i Colombia och Panamá, envoyén Brynolf Eng, som hade vänligheten att föra hit staven (1954.7.1) från generalkonsulatet i Panamá, där indianen lämnat den. Museet vill här tacka för denna hjälp.

Bland andra amerikanska förvärv kan nämnas, att civilingeniör K. A.

Burén i Bogotá skänkt en del dräktdelar från *jivaro*-indianerna i Ecuador (1954.19.1—6) samt att två *chipaya*-föremål från intendent S. Rydéns resa i Bolivia 1951—52 inkatalogiserats. Detta är hittills det enda, som kommit hit till museet. De arkeologiska föremålen från hans resa väntar ännu på exporttillstånd från Bolivia. Som lån till museet kommer de att kunna studeras i Göteborg under en begränsad tid.

Asien

Fru Torborg Sundevall, Bandung, Java, har även detta år visat sitt intresse för vårt museum. Hon har skänkt nio föremål från Java (1954. 1.1—5, 4.1—3 och 5.1), bland vilka märkes tre intressanta marionetter till *wajang golek*-teatern och en utmärkt *madjapahit*-dolk. Även en *wajang purwa*-figur från Java eller Bali har skänkts. Det är herr Gustaf Holmgren i Borås, som svarar för den gåvan (1954.10.1). Sveriges konsul i Djakarta, Axel Wieslander, skänkte vid ett tillfälligt besök på museet en liten samling batikprover från Djakarta (1954.16.1—8).

Två indonesiska vävnader har inköpts, den ena en vacker ikat från Flores (1954.3.3) och den andra (1954.13.1) en praktfull brokad från Sumatra, sannolikt Palembang. Dess botten är i vinröd varprips och broscheringen med guldliknande metalltråd. Effekttrådar i andra färger ingår också.

Kina och Indien representeras endast av var sitt nyförvärv. Steward Gustav Pehrson, Göteborg, har skänkt oss en kinesisk räkneram av trä (1954.6.1) och fru Elsie Almgren, Göteborg, som redan tidigare överlämnat åtskilliga exempel på indiska textilier, har denna gång återkommit med en mönsterförlaga eller mönsterprov på olika färgtryck med gamla stockar från den numera nedbrunna gamla delen av staden Masulipatam (1954. 20.1, fig. 4). Som redan nämnts i andra årsberättelser var denna stad en av de viktigaste orterna för framställning och export av kalikåer.

Afrika

De afrikanska nyförvärven är fyra. Maskininspektören Ivar Björkman, Göteborg, har skänkt ett metallmynt i form av en ring, en s. k. *manilla*, som han skaffat i Nigeria (1954.11.1).

Från de för sina konstfulla skulpturer kända *senufo*- och *guerré*-stammarna i den franska kolonien Elfenbenskusten har museet köpt två masker av god kvalitet. Då vår skulptursamling från Afrika till största delen är begränsad till Kongo och Angola, är detta ett led i att göra samlingen

Fig. 4. Del av en indisk tygtryckares provkarta. Masulipatam. 1954.20.1. — *Some designs used by a cloth printer of Masulipatam.*

mera allsidig. En fjäderprydd mössa av ganska unikt slag (1954.14.1), samlad av missionsläkaren Arvid Andersson i Léopoldville, hör också till de afrikanska nyförvärven.

Bibliotek, arkiv och kataloger

Referensbiblioteket har under 1954 ökat med 452 nummer till slutsiffran 11.559, varav genom köp 106, gåvor 102, byten 242 och övrigt 2.

Utom den egna vetenskapliga personalen har bl. a. följande personer resp. institutioner överlämnat bokgåvor: *Corporación Venezola de Fomento*, Caracas; Dr. *A. A. Gerbrands*, Leiden; Dr. *Luis V. Ghisletti*, Bogotá; Mrs. *C. H. M. Heeren-Palm*, Djakarta; *Instituttet for sammenlignende Kulturforskning*, Oslo; *Museum of Modern Art*, New York; Dr. *Jesús M. Otero*, Popayán; Museichef *Stig Roth*, Göteborg; *Cía Sudamericana SKF*, Montevideo; Envoyé *Claes Westring*, Lima, och Konsul *Axel Wieslander*, Djakarta.

Under året har för biblioteket några glädjande större byten kunnat genomföras. Detta gäller särskilt bytet med Institut d'Ethnologie i Paris, från vilket ej mindre än 26 kompletterande band i serien *Travaux et Mémoires* erhållits. Det andra stora bytet är med Redaktionen af Meddelelser om Grønland, Köpenhamn, varigenom serien *Meddelelser om Grønland* kunnat kompletteras. Bland intressantare köp kan erinras om en kinesisk bok i åtta häften med titeln *Miao Fang Pei Lan* (= Studier över Miao-tse).

Bildarkivet. Detta har under 1954 utökats med 197 bildark till slutnummer 13. 784. Ökningen beror framför allt på inkatalogiseringen av ett stort antal fotos (86 bildark) med motiv från utställningen »Negerkonst», som under 1953 visades först i Stockholm och senare av oss. Nationalmuseum överlämnade ett flertal fotografier, tagna under visningen i Stockholm, vilka nu tillförts vårt arkiv. Vidare förekom under visningen i Göteborg en fotografering av hela utställningsmaterialet.

Från hr K. W. Emmermacher i Lima har några fotografier från stammar i östra Peru kunnat köpas. Till bildarkivet skänkt material kommer huvudsakligen från museets egna tjänstemän, bl. a. har museichefen överlämnat en samling teckningar av föremål från lamet i Franska Indokina, gjorda på sin tid av konstnären Axel Hjelm. Vidare finns nu i bildarkivet de avdrag, som hr Otto Puusta gjort av träklichéer för tygtryck från Masulipatam i Indien, skänkta av fru Elsie Almgren. Samlingen av *negativ* har under året utökats med 196, från 8098 till 8293.

Kartarkivet. Detta arkiv har under 1954 utökats med sex kartor till

slutnumret 243. Gåvor har lämnats av bl. a. Mrs. B. E. Read i American Baptist Foreign Mission Society, New York, och fil. kand. K.-E. Larsson. Genom köp har anskaffats kartor över Afrika samt en regional världskarta.

Klichéarkivet har inte utökats under året. Dess slutnummer är alltjämt 4013.

Pressklippsarkivet. Detta arkiv har liksom under tidigare år tillförts material från olika världsdelar. Som vanligt är det de svenska beskickningarna i Lima och Mexico som visat det största intresset och sänt klipp ur tidningar och tidskrifter.

Skioptikonarkivet har under 1954 inte tillförts några nya bilder.

Diskoteket. Genom köp i Paris, Cambridge och Göteborg har skivsamlingen under 1954 ökats med 27 nummer, så att slutnumret utgör 191. Från Musée de l'Homme i Paris har förvärvats ett album med upptagningar från »Expédition Orénoque-Amazone» (D. 165—169). Dessa skivor innehåller musik från stammar som piaroa, maquiritare, guaharibo och puinave i Colombia och Venezuela.

Samlingen av afrikansk infödingsmusik har förstärkts med »Music of Africa Series», samlad av Hugh Tracey, nummer 1—8 (D. 170—177). Det är långspelande Decca-skivor med upptagningar från Tanganyika, Kenya, Östafrika, samt andra delar av kontinenten. Dessa skivor har kunnat köpas i Göteborg.

Genom förvärv i Cambridge har en komplettering skett av olika typer av bl. a. asiatisk och indonesisk musik. Dessa skivor (Parlophone) har katalogiserats som D. 179—191.

Utställningar och vård av samlingar

Efter utställningen »Negerkonst» var det nödvändigt att reparera och måla om i tre salar. Ett välbehövligt arbete, som dock tog lång tid. Först när detta var klart kunde en nyuppställning av salarna, avsedda för Indonesien och Söderhavet, börja. Men situationen har i någon mån blivit en annan än den som var då man en gång gjorde dessa utställningar. En del nya samlingar har tillkommit och det gällde nu att gallra bort en del av det som varit utställt och ersätta detta med nyförvärv. I stället för den gamla vanliga anhopningen av föremål är det också viktigt, att en utställning göres mera överskådlig genom att färre föremål kommer med. I den gamla utställningen hade dessutom en del felaktigheter smugit sig in och nya vetenskapliga rön gör också att en ny utställning kan vara

på sin plats. Nya Guinea var, för att visa på ett annat problem, förr utställt som en enhet. Men denna världens näst största ö kan uppvisa en mängd olika kulturer och en uppdelning måste därför göras, särskilt nu när våra samlingar från denna ö har blivit rikhaltigare.

Över huvud taget måste en ny uppställning föregås av en genomläsning av de senaste årens vetenskapliga litteratur, för att man skall kunna dra upp några linjer i själva utställningen och ge museibesökarna något väsentligt från ett visst område. Arbetet på en permanentutställning kan därför knappast försiggå i snälltågsfart. Den besökande allmänheten får större behållning av en utställning som är väl genomtänkt. Utställningen av Indonesien och Söderhavet är vid 1954 års slut ännu inte klar och arbetet på den kommer att få fortskrida under en god del av 1955. Endast Indonesien-utställningen är i det närmaste färdig. Denna utställning har gjorts av fil. kand. K.-E. Larsson.

Vårt fönster åt Norra Hamngatan har under året varit ovanligt omväxlande. Inte mindre än åtta nya skyltningar har gjorts. Svårigheten med skyltfönstret är att det genom sitt läge mot söder hindrar oss att visa föremål med ömtåligare färger. Endast en kort tid under den mörkare årstiden kan vi visa sådana föremål, under den ljusa tiden är det omöjligt att sätta ut dem i det starka ljuset.

Fönstret »Ljus och värme i polartrakter» fortsatte in i januari, då det avlöstes av »Vintersport och eskimåkultur». Detta stod till april, då det ersattes av skyltningen »Primitivt krukmakeri», som fick stå kvar över sommaren. I början av oktober följde »Persien», där en del av Hybennets samlingar visades. I samband med onsdagsvisningarna gjordes särskilda skyltningar före varje demonstration: »Före textilkonsten — basttyg och deras mönster» (fil. kand. K.-E. Larsson, 27/10) och »Ruinstäder och försvunna kulturer i Chiles saltöknar» samt »Lerkärl berätta om det forna Sydamerika» (intendent Stig Rydén, 3/11 och 10/11). När kvällsdemonstrationerna var över, utställdes en del fornperuanska vävnader och andra indiansaker, som man endast kan visa i fönstret under den mörkaste årstiden. Vid sidan av dessa lades elevarbeten från Nordenfeltska Skolan, vilka tillkommit efter studier i museet. Den sista skyltningen — årets åttonde och den tjugonde i ordningen — visade den javanska skuggspelsteatern, *wajang purwa*.

Då tjänstelokalerna inte helt räcker till och eftersom museet för första gången skall få ett kanslibiträde, har vi varit tvungna att skaffa ytterligare ett tjänsterum. Den enda lösningen var att ta bort utställningen av Mexicos och Centralamerikas etnografi och att göra om denna utställningslokal till ett tjänsterum. Då de etnografiska samlingarna från Mexico

och Centralamerika är mycket begränsade och endast få föremål har allmänt intresse, har vi låtit magasinera dem för tillfället.

Som nämnts i inledningen har Göteborgs Musei Styrelse diskuterat frågan om ett nytt etnografiskt museum och resultatet har blivit en anhållan om att tomt reserveras för ett nybygge.

I samband med stadens investeringsförslag för 1955—64 har museets framtida behov beräknats. I detta förslag ingår en diskussion om ett nytt etnografiskt museum. Detta föreslås byggt antingen på en gång eller i flera etapper. I det senare fallet skulle tjänstelokaler och magasin byggas först, så att dessa kan stå klara före den stora flyttningen och nyuppställningen av föremålen. I andra etappen skulle salarna för de mer eller mindre permanenta utställningarna komma. Den tredje etappen ansågs eventuellt falla utanför tioårsplanen. Dessa beräkningar har gjorts efter de ritningar som omtalades i föregående årstryck och då speciellt efter den plan som arkitekten Holger Lindelöw hade gjort. I denna ansågs den lämpligaste platsen för museet vara bredvid det nya Stadsbiblioteket. Först betydligt senare kom ett förslag att museet skulle ligga i närheten av Konstmuseet. Skulle detta kunna realiseras, bleve det hela säkert billigare, men å andra sidan är det möjligt, att de olika etapperna finge ordnas på annat sätt. Längre har icke nybyggnadsplanerna kommit och det skall bli intressant att följa deras öde i framtiden.

Övrig verksamhet och personalia

Tjänstemännens titlar har under året ändrats i samband med löneförändringar. Midsommarafton beslöt stadsfullmäktige, att intendenterna från den 1 januari skulle få tjänstetiteln *museichef* och förste amanuenserna titeln *intendent*.

Museichefen har under året varit inbjuden av staden São Paulo och Brasiliens regering till 31:sta Internationella Amerikanistkongressen i São Paulo och den i samband med denna hållna Internationella folkloristkongressen i samma stad. Resan företogs under eftersommaren. På hemvägen besöktes Institut Français d'Afrique Noire i Dakar, med vilket museet har gamla bytesförbindelser samt institutioner i Lissabon och Paris. Några dagar ägnades åt ett musik-etnologiskt kollokvium i Wégimont utanför Liège.

Den 14 december avreste intendenten S. Henry Wassén i sällskap med professor Nils M. Holmer (från Lunds Universitet) till Colombia, för att där fortsätta undersökningarna i bl. a. *chocó*-stammen. Detta samarbete visar en sällsynt lycklig kombination mellan en etnograf och en lingvist.

Språket är det allra viktigaste redskapet för en etnograf, och vi hoppas därför att de båda skall få fram mycket nytt material, som kan komplettera det vi redan har i samlingar och annat. Det visar sig alltid att ju mer man fortsätter att fördjupa sig i en stams kultur, desto mer erhåller man. Genom en sådan undersökning kan man komma till många nya uppfattningar även om andra indianstammars kulturer. På grund av den långa resan kan själva expeditionen ej börja förrän in på 1955.

I detta sammanhang bör endast här anmärkas att etnografiska expeditioner som undersöker nu levande kulturer är av allra största vikt. Museet får på detta sätt sitt viktigaste material och fältarbete är just nu nödvändigt för forskningen. Om ett fåtal år finns det kanske icke mycket att hämta hos de s. k. primitiva folken, något som redan framhållits i inledningen till denna årsberättelse. Det är icke enbart nytt material, som kommer till, utan även nya synpunkter, så att nya vidder öppnas för etnografien. Efter den bearbetning, som sker efter fältarbetet, kommer detta så småningom i populär form fram till allmänheten. I anglosaxiska länder, där etnografien har en stark ställning, har dess resultat också blivit allmän egendom och får mer och mer sin plats i kulturdebatten, främst tack vare det erfarenhetsmaterial, man hämtat genom expeditioner hos de levande människorna. När deras kulturer är borta, är det tid att ta upp deras lämningar i jorden, som aldrig kan ge samma värdefulla upplysningar som studiet av de levande. Och det är framför allt studiet av dessa levande kulturer, som etnografien ägnar sig åt.

Herrar Otto Puusta och Olof Brändström har under hela året tjänstgjort vid museet i statlig arkivarbetartjänst för speciella arbetsuppgifter. Det har särskilt gällt vissa kataloger och arkivritning.

Fil. kand. Karl-Erik Larsson har tjänstgjort 26.4—15.6 och 9.8—18.9 och fil. kand. Lars Fröström under en period i december.

Även under 1954 har ett flertal forskare under stundom längre perioder uppehållit sig i Göteborg för att ta del av speciella samlingar vid Etnografiska Museet för avhandlingar eller i vissa fall som förberedelse till egna fältforskningar. En mycket stor betydelse för dessa studier har referensbiblioteket.

Ur besöksboken antecknas här bl. a. följande:

Dr. Herta Blaha, Wien; Dr. Henry de Laszlo, Colnbrook, England; Fil. kand. John-Erik Elmberg, Stockholm; Stud. mag. Niels Fock, Köpenhamn (studier för exp. till Sydamerika); Minister M. Ichsan, Indonesiens Legation, Stockholm; Dr. Renate Jacques, Krefeld (textil-

studier); BARUCH KANAEL, M. A., Hebrew University, Jerusalem; Legationssekreterare TAN SOAN LENG, Indonesiens Legation, Stockholm; M. MARCEL MAGET, Paris (Musée des Arts Populaires de France); Mr. RICHARD OTTO MANGA, Lagos, Nigeria; Docent AMASASP MELIKSETIAN, Armeniska Vetenskapsakademiens Historiska Museum, Erivan; Fröken BRIGITTE MENZEL, Museum f. Völkerkunde, Hamburg (forts. studier för avh. om sydamer. indianprydnader); Dr. RENÉ DE NEBESKY-WOJKOWITZ, Wien; Minister S. NISSAN, Israels Legation, Stockholm; Dr. C. NOOTEBOOM, Rotterdam; Minister RAGNAR NUMELIN, Helsingfors; Dr. KNUT PIPPING, Åbo; Handelssekreterare ÅKE SÄRNBLOM, Bogotá; Fil. lic. BERTIL SÖDERBERG, Lidingö (studier av afrikanska musikinstrument); Mr. RYOSAK TAKATA, Tokyo; Konsul F. TISELL, Calcutta; General I. THORD-GRAY, Greenwich, Conn.; Mr. SHIGEO WAKABAYASHI, Tokyo, och Konsul AXEL WIESLANDER, Djakarta.

Följande fackarbeten eller artiklar rörande Etnografiska Museet har under 1954 publicerats av dess tjänstemän:

IZIKOWITZ, KARL GUSTAV: *Etnografiska Museet.* Medicinarbladet, nov. 1954, Göteborg.

RYDÉN, STIG: *Drinking Tubes on Archaeological Vessels from Western South America.* American Antiquity, vol. XX: 2, pp. 149—153, Salt Lake City 1954.

WASSÉN, S. HENRY: *Réflexions concernant une enquête sur les conditions sanitaires à San Blas (Panama).* Symposium Intercolonial 27 Juin—3 Juillet 1952. Organisé par la Faculté des Lettres de Bordeaux et l'Institut de la France d'Outre-Mer. Pp. 209—212, Bordeaux, Imprimeries Delmas, 1954.

» » » *Viss parallellism mellan lapska och indianska födelseföreställningar.* Västerbotten 1954, pp. 173—189. Umeå 1954.

» » » *En javansk sparhöna.* Lyckoslanten, Nr 5, p. 11, Hälsingborg 1954.

KARL GUSTAV IZIKOWITZ

Fig. 1. *Bursa lampas* Lamarck med blåshål i snäckans spets och »fingerhål». Längd med handtag — flätat av kokosfiber — 47 cm. GEM 1954.8.1.

SNÄCKTRUMPETERNA PÅ FIJI

Av KARL-ERIK LARSSON

Det kan ibland se ut som om snäcktrumpeterna i de etnografiska museernas söderhavsutställningar hade fått de utrymmen som blivit över, de platser där man behövt neutrala och inte alltför märkliga föremål. Snäckor är bra som staffage.

Kanske kunde man något vända på förhållandena och göra snäcktrumpeterna till ett slags ledföremål, kulturella utgångspunkter. Man visade i vilka sammanhang de förekom på de olika öarna. En redogörelse för snäcktrumpeternas användning skulle ge många karakteristiska drag i ögruppernas samhälls- och kulturliv. Den skulle inte bli något speciellt för samlaren av snäcktrumpeter — om han funnes.

Fig. 2. *Charonia tritonis* Linné med blåshål i en av vindlingarna på sidan. Längd 27 cm. Etnografisk Samling, Köpenhamn, I c 626.

Två slags snäcktrumpeter

Fiji-öarnas snäcktrumpeter får bli det utförliga exemplet.

Ögruppen, i själva skarven mellan Melanesiens och Polynesiens kulturområden, har två slags snäcktrumpeter. I det ena slaget sitter blåshålet i snäckans spets, snäcktrumpeten är ändblåst. I det andra slaget har man blåshålet i en av vindlingarna på sidan, vi får en sidoblåst snäcktrumpet. Etnografiska Museet erhöll 1954 en ändblåst snäcka i byte med det arkeologiska och etnografiska universitetsmuseet i Cambridge (fig. 1). Snäckan är troligen en *Bursa lampas* Lamarck.[1]) Nära öppningen finns ett »fingerhål» och längst fram har man satt fast ett »handtag», flätat av kokosfiber. På ett foto taget av A. M. Hocart i Nambutautau, en by i det inre av Viti Levu — Fiji-arkipelagens största ö — ser man en snäcktrumpet upphängd i ett sådant »handtag» inne i ett hus.[2]) Anatole von Hügel som senare blev cambridgemuseets chef, vistades som ung på Fiji-öarna i mitten av 1870-talet och Etnografiska Museets snäcktrumpet kommer från hans samlingar.

Om det s. k. fingerhålet vet vi inte så mycket. J. D. E. Schmeltz säger i en katalog över de senare skingrade samlingarna i Godeffroy-museet i Hamburg att det runda hålet nära snäcköppningen användes för att modulera tonen.[3]) Fiji-öarna är troligen de enda i Söderhavet och Indonesien som kan uppvisa ett sådant fingerhål och det förekommer endast på de ändblåsta *Bursa*-snäckorna. De sidoblåsta snäcktrumpeterna i Fiji är tritonsnäckor (*Charonia tritonis* Linné) (fig. 2). Det förekommer också att tritonsnäckan är ändblåst, men däremot är *Bursa*-snäckorna av museimaterialet att döma aldrig sidoblåsta.

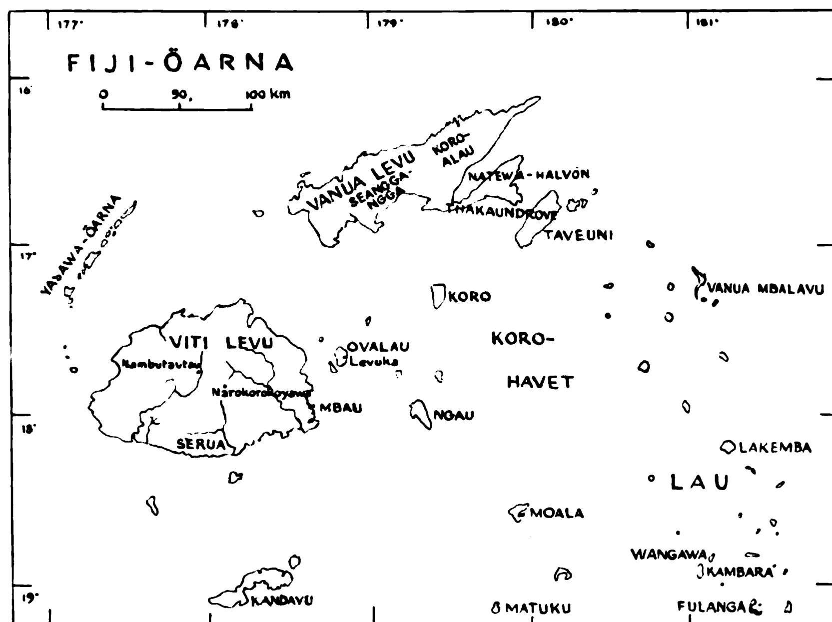

Fig. 3. Karta över Fiji-öarna.

Under ett arbete om kulturgränserna inom Fiji-arkipelagen samlade jag bl. a. material om snäcktrumpeterna och kom då att intressera mig för en eventuell särskild utbredning av de ändblåsta snäckorna inom ögruppen. Vid en första genomgång av engelska samlingar visade det sig nämligen att flera av de ändblåsta *Bursa*-snäckorna kunde lokaliseras till de centrala och sydvästliga delarna av Viti Levu. Ytterligare material har sedan erhållits från andra håll och resultatet kan nu summeras. Av 32 ändblåsta snäckor om vilka data erhållits, är 21 lokaliserade till någon särskild plats eller trakt i Fiji-gruppen, medan 11 endast har Fiji som ursprungsort. Bland de sidoblåsta snäcktrumpeterna har blott 2 av 18 särskild proveniens inom Fiji: Ovalau resp. Yasawa-öarna.

De ändblåsta snäckornas utbredning

Utbredningsområdet för de 21 ändblåsta snäckor som har ursprungsorten inom ögruppen angiven, är inom centrala och sydvästra Viti Levu. Endast en av dessa snäckor kommer från ett kustområde, Serua, men detta ligger invid utbredningsområdet. Märkligt är att de flesta av de 21

snäckorna är samlade av endast två forskare, von Hügel och Theodor Kleinschmidt. Den senare samlade för Godeffroy-museet. Insamlingen har i de flesta fall ägt rum på 1870-talet, det årtionde då det inre av Viti Levu, bergstrakterna, öppnades för de vita. Flera snäckor har man erhållit i samband med kuvandet av ett uppror 1876 i det inre av Viti Levu. Bergsbyarna på denna ö gav på 1870-talet helt andra möjligheter för en samlare än områdena kring Koro-havet.

H. Stonehewer Cooper säger om de delar av Fiji som har legat nära eller vid Koro-havet och där de vitas inflytande varit stort: »Den ärlige beachcombern kan mycket väl tillverka minnessaker för Levuka, Sydney eller hemlandet. (Levuka på Ovalau var huvudorten för europeer och amerikaner i det dåtida Fiji.) Handeln med kuriosa har en mycket stor omfattning i hela Söderhavet och det finns flera affärer i Levuka som nästan endast sysslar med kuriosaförsäljning.» Uttalandet gäller slutet av 1870-talet.[4])

Ett problem för den som vill hålla före att de ändblåsta *Bursa*-snäckorna har en begränsad utbredning inom Fiji-arkipelagen, är en sådan snäcka i Oldman-samlingen, nu i Nya Zeeland. Det säges nämligen att denna snäcktrumpet använts vid sköldpaddsfångst.[5]) Den bör alltså komma från ett område nära eller vid havet. Laura Thompson har också meddelat att efter vad hon minns, var snäcktrumpeterna ändblåsta i södra Lau, där hon gjorde en fältundersökning på 1930-talet. Men de hade inte något fingerhål.[6]) Och troligen är det här inte fråga om bursa- utan tritonsnäckor.

Charles Wilkes besökte 1840 Fiji som ledare för en amerikansk expedition och denna fick framförallt kontakt med stammarna i området kring Koro-havet. Tre sidoblåsta snäcktrumpeter hemfördes från Fiji, alla nu i U. S. National Museum i Washington.[7]) Eftersom Wilkes expedition inte kom i beröring med bergsfolken på Viti Levu, skulle det för den som håller på de ändblåsta snäckornas begränsade utbredning där, kunna anses fullt naturligt att de tre insamlade snäckorna alla är sidoblåsta.

Om man ser närmare efter i Godeffroy-museets katalog från 1881 finner man att Schmeltz i beskrivningen av en mindre sidoblåst tritonsnäcka från Fiji säger att den användes dels nattetid vid fångst av sköldpaddor, dels på krigskanoter. Denna uppgift stämmer överens med Kleinschmidts allmänna beskrivning av snäcktrumpeten i ett arbete från 1879. (Här säges inte något om blåshålets placering.) Kleinschmidt talar för övrigt inte i största allmänhet om Fijis snäcktrumpeter utan om den »stora snäcktrumpeten» — *Triton tritonis* — som användes vid sköldpaddsfångst och på krigskanoter.

Vid beskrivningen av sex ändblåsta *Bursa*-snäckor (här kallade *Lam-*

pusia lampas) återges en uppgift från Kleinschmidt som säger att dessa trumpeter användes för att kalla de infödda till »gudatjänst» och därför ständigt låg vid hednatemplens ingångar. Det verkar som om Kleinschmidt har gjort en distinktion mellan de två snäckslagen när det gäller användningen. De sex ändblåsta snäckorna kommer alla från det inre av Viti Levu.[8])

Då vi vet för lite om stora områden av Fiji — vi har inte ett enda museiexemplar av en snäcktrumpet från t. ex. Vanua Levu, den andra stora ön i Fiji-arkipelagen — kan vi inte gärna ge en riktig bild av de änd- och sidoblåsta snäckornas utbredning i ögruppen. Förhållandena har möjligen gynnat en god lokal insamling i vissa områden av Viti Levu. Men å andra sidan har vi inte en enda lokaliserad sidoblåst snäcktrumpet från de områden på Viti Levu där vi funnit så många ändblåsta snäckor. Man tycker att om de senare hade funnits i området skulle några ha insamlats och fått proveniens.

Snäcktrumpeternas användning

En redogörelse för ett etnografiskt föremål som en snäcktrumpet är inte bara att man talar om hur föremålet ser ut och eventuellt ger dess utbredning. Av utrymmesskäl kan vi inte redogöra för de delar av vår undersökning som omfattar jämförande material från andra områden i Söderhavet. Man vill också nämna något om t. ex. snäckans användning i olika kulturella och sociala sammanhang och det var detta vi avsåg när vi talade om snäcktrumpeten som en kulturell utgångspunkt.

Snäcktrumpeten är ett av de mera använda föremålen i Fiji-gruppen. I den del av Fiji där de kulturella kontakterna går över och kring Korohavet verkar det som om den särskilt har varit ett hövdingarnas musikinstrument.

En hövdings död

Thomas Williams, metodistmissionär i Fiji på 1840- och 1850-talen och författare till det klassiska arbetet om Fijis etnografi, första delen av *Fiji and the Fijians*, berättar att då Tui Thakau — Thakaundroves hövding — dog, stod två hednapräster utanför huset och blåste i snäcktrumpeter, långa stötar som tillkännagav att en av de högsta hövdingarna på Fijiöarna hade gått bort. Det är inte riktigt klart om Williams menar att endast hövdingars dödsfall meddelades på detta sätt. På Vanua Levu var stötarna i snäcktrumpeten signalen till en plundring hos den döde. Man gömde därför i tid undan värdefullare saker.[9])

A. M. Hocart — rektor för en skola för de infödda på Lakemba några år före första världskriget, sedermera etnograf — säger att i Lau endast de närmaste släktingarna sörjer då en »adelsman» har gått bort. En ung man från samma samhällsskikt kommer sedan och blåser på en snäcktrumpet och då upphör de sörjandes klagan. Snäcktrumpeten klagar. En adelsman som vill sörja högljutt gör det genom att låta en snäcktrumpet ljuda. Då en Tui Naiau — härskaren över hela Lau — förr dog blåste man i tio till trettio snäcktrumpeter dag och natt utan uppehåll. De som blåste avlöste varandra ända fram till begravningen då sorgemusiken slutade. När en vanlig människa dött — någon som inte hör till den adliga samhällsgruppen för att använda Hocarts samhällsindelning — får inte snäcktrumpeterna ljuda. Sorgen uttrycks här endast med de sörjandes klagan. Hocart har i sitt arbete om Lau-öarna ett foto av en furstegrav, Tui Moalas. På denna syns fyra tritonsnäckor ställda med spetsen neråt.[10])

Joseph Waterhouse — en annan av de metodistmissionärer som var verksamma i Fiji i mitten av förra århundradet — nämner att det var förbjudet att högljutt klaga vid Roko Tui Mbaus död. Den lilla ön Mbau strax utanför Viti Levus sydöstra kust hyste 1800-talets förnämsta och mäktigaste hövdingar i Fiji. På ön fanns egentligen två hövdingar. Den ene var Roko Tui Mbau, den helige kungen, och den andre, Vunivalu (»Krigets Rot»), var den mäktigaste av de två, den som hade den politiska makten. Men endast vid den förres bortgång blåste man på snäcktrumpet.[11])

Pojkarnas omskärelse

På Fiji-öarna omskars pojkarna och tatuerades flickorna då de var i pubertetsåldern. Pojkarnas omskärelse skulle äga rum efter en hövdings död. Williams berättar att man på den femte dagen efter dödsfallet på Vanua Levu gräver ett hål i marken inne i en *mbure* — tydligen avses en byggnad av något slag i vilken män samlas — och gömmer en av de omskurna i detta. Hans kamrater stänger därefter huset och avlägsnar sig. Då den som är dold inne i huset blåser på en snäcktrumpet som han har tagit med sig, omger den dödes vänner byggnaden och kastar sina spjut mot denna. De låtsas belägra huset.[12])

I Koroalau på Vanua Levu där pojkar också omskars efter en hövdings död, hade dessa — mellan tjugo och trettio — ett eget klubbhus. Då deras sår började läkas hämtade de en snäcktrumpet och gjorde en gubbe av blad. På natten klättrade pojkarnas ledare, deras »helige far- eller morfader», *tumbutumbu tambu*, upp på klubbhusets tak och utropade »Vem är

klar att komma?». En annan man svarade »Vi, andarna, låt oss äta upp honom!» En av pojkarna gick till den bortgångnes grav men snavade på några rankor som hade placerats så, att de drog ner upphängda blad som kom på honom. Då han kom till graven blåste han på snäcktrumpeten. När pojkarna var och en för sig hade varit vid graven, gick de till sist alla tillsamman dit. Ett kokosnötblad var lagt på graven och vid bladet var en lina bunden. Alla pojkarna drog, men anden, *kalou*, hoppade på bladet och de kunde inte flytta det. Man sade att det var för tungt. En annan dag gick de till graven och kastade bort bladet och anföll sedan en by som de sades inta.[13])

Även i byn Sese på Natewa-halvön omskars pojkarna då en hövding dog. Egentligen talar traditionen här om en *ngone turangas* död. *Ngone turanga* betyder furstebarn, men användes t. ex. i Lau om alla medlemmarna i en högt uppsatt hövdings familj, oavsett åldern. Pojkarna omskars som *i loloku* för den döde. *I loloku* betyder en handling som man gör av sorg. I Lau var det något som offrades till den döde, t. ex. en man dödades för att hedra en hövding som hade gått bort. Innan de omskurna i Sese gick för att bada sedan såren läkts, gömdes en snäcktrumpet bland benen i den dödes grotta. En av *tumbutumbu*, dem som förbundit pojkarna, ropade den följande natten ut: »En pojke går dit för dig att äta». Detta sade man för att skrämma de omskurna, som dock åtog sig att gå och hämta den gömda snäckan. Det dröjde något innan någon vågade gå ända fram och ta denna. Man sade att den döde hade gömt snäcktrumpeten. Pojken som letade hörde ett knäppande ljud på olika ställen. Och kunde först efter en stund finna det som han sökte. Han blåste då i snäckan.[14])

Tyvärr talar inte Williams om vilka händelser som hade föregått följande. Missionären hade iakttagit att en »kungason» — inte äldre än en pojke — kunde lägga ett tabu på all slags föda i odlingarna. Den unge hövdingen hade ett följe av tjugo pojkar i åldern 8—17 år och dessa sov alla under samma tak. Hövdingsonens följeslagare var om dagen spioner. Då pojkarna gick och lade sig eller steg upp tillkännagavs detta med stötar från snäcktrumpeter. Personer som stod i begrepp att ordna med en fest, t. ex. för att hustrun skulle föda ett barn, måste först tala om detta för pojkarna. Den som inte gjorde det fick snart se hövdingens son och dennes kamrater komma springande mot sitt hus med små flaggor och snäcktrumpeter i händerna.[15])

Williams säger inte något om att pojkarna tillkännagav sina tabupåbud med trumpetstöt från en snäcka. I ett annat sammanhang berättar han att då en morbroder har byggt en kanot, kan det mycket väl hända att en »sysslolös systerson stiger upp på däcket, blåser i snäcktrumpeten, och

trumpetstöten meddelar för alla inom hörhåll att kanoten omedelbart bytt ägare». Systersonen som *vasu* kunde på Fiji-öarna ta vad han ville bland morbroderns ägodelar. Var morbrodern en hövding var denna rätt utsträckt att gälla även bland morbroderns undersåtar. I Hocarts arbete om Lau meddelar en adelsman att en *vasu* som behövde taro antingen stack ner käppar av rö i den odling han ville åt, eller blåste i en snäcktrumpet över taroodlingen.[16])

Sköldpaddsfångst

Williams menar att snäcktrumpeten var fiskarnas favoritinstrument. Den användes vid sköldpaddsfångst. Basil Thomson som var i engelsk tjänst i infödingsadministrationen i slutet av förra århundradet, säger att sköldpaddan är »kunglig». En sköldpaddsfångst signaleras med kraftiga stötar på snäcktrumpeten och kanoterna med sköldpaddorna mottogs förr med samma segeroväsen som då döda människokroppar fördes iland. Kleinschmidt säger att man blåser i snäcktrumpeterna då sköldpaddor fångats under natten. Då sköldpaddan ligger på kanotens *rara*, plattform (samma namn som användes om byplatsen), förkunnar långa signaler från snäcktrumpeten för dem som är i land att man haft framgång. Kleinschmidt nämner också att det förr var förbjudet för *kaisi*, vanligt folk (detta uttryck översättes ibland med slavar), att äta sköldpaddskött, utom då hövdingarna tillät det vid särskilt högtidliga tillfällen.[17])

Snäckan som stridstrumpet

Den förste som nämner snäcktrumpeten i Fiji är William Lockerby som var på Vanua Levu 1808—1809 för att köpa upp sandelträ. Hans dagbok från detta besök är ett av våra viktigaste dokument om Fiji vid den tid då kontakten med de vita blev mer än sporadisk. Det var den tid som bl. a. förde Charles Savage, Karl den vilde, till Fiji. Han lär ha varit svensk.

Lockerby säger att snäcktrumpeten endast användes i krig. Man blåste på den då man ville utmana fienden. Kleinschmidt nämner — som vi redan påpekat — att snäcktrumpeten ljöd på krigskanoterna. Vi vet också att en del snäcktrumpeter användes av de infödda under oroligheterna i det inre av Viti Levu 1876. Basil Thomson berättar om hur rebellerna vid den sista revolten i Fiji — 1895 i Seanggangga på Vanua Levu — förskansade sig i ett gammalt bergfäste. Under belägringen blåste de på sina snäcktrumpeter och utförde krigsdanser.[18])

Missionären Arthur J. Webb berättade 1890 i ett föredrag om bergsstammarna på Viti Levu att två stora snäcktrumpeter hängde vid ingången till templet i Narokorokoyawa vid Wainimala-floden. Enligt vad hövdingen sade var den ena en gud och den andra en gudinna. Hövdingen påstod att han hade hört dem i en hetsig ordväxling. Och kvällen före en viktig händelse för stammen hade snäckorna blivit oroliga. De hade klättrat upp för ena ändans mittstolpe i templet och sedan följt ryggåsen. Guden och gudinnan var stridsgudomligheter. Då nuyamalukrigarna gick till anfall blåste de i dessa gudomliga snäckor. Trumpetstötarna förskräckte fienden. Nuyamalustammen hade vid Webbs besök nyligen kristnats och missionären lyckades köpa snäckorna.[19])

I Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte i Hamburg finns en teckning som utfördes av Kleinschmidt i samma by år 1878. På denna ser man ett tempel (*mbure ni kalou*). Vid ingången ligger tre snäckor av bursatyp. De verkar vara ändblåsta.[20]) En lycklig omständighet har sammanfört två iakttagelser från samma by.

Förfäderskulten

Vi har redan nämnt att i byn Sese på Vanua Levu en snäcka gömdes i den grotta där den dödes ben låg. Thompson berättar från södra Lau att tritonsnäckorna förvarades i de heliga grottorna. Guden gick in i snäckorna då han hade blidkats av prästen. Prästen blåste i dessa och man ansåg att det var gudens röst man hörde. En sagesman berättade för Thompson att då han var ung gick landfolket på Kambara med prästen till en helig grotta under en torkperiod. Sedan kavaceremonien utförts utanför grottan gick prästen in och bad. Då han blåste i snäckan inne i grottan visste folket att han hade fått kontakt med guden. I svåra tider — vid torka eller orkan — hade landfolket sin religiösa dyrkan vid vissa heliga platser: heliga grottor, heliga stenar och heliga träd. Thompson tror inte att landfolket hade några tempelbyggnader. Hon anser att landfolket utgjorde den ursprungliga befolkningen i Lau. Ett senare befolkningsskikt menar hon att hövdingarnas grupp bildar. Den förnämsta heliga grottan för Kambaras landgrupp är *Nggara Kalou*, Gudens Grotta. I grottan finns snäcktrumpeter som är helgade *Kalou*, Guden. Thompsons sagesman — den samme som ovan — säger att denne *kalou* lättast kunde kontaktas i *Nggara Kalou*. Endast prästen kunde som medlare gå in i grottan. Han bad där om mana och offrade för folket. Thompson menar att det är möjligt att hennes meddelare varit influerad av sin kristna tro i sina påståenden.

På västra Wangawa, en ö i södra Lau, finns en grotta som kallas Noaruarua. Den anses vara Singambongis gravplats. Thompson fann där ben från åtminstone tre skelett och åtta snäckor låg utströdda vid grottans kant.[21])

Grottkult — möjligen av något annat slag — förekom också bland mbaufolket. Ratumaimbulu — dödsrikets herre — vistades i en grotta eller kanske rättare en håla nära Namara. Man ansåg att han där uppträdde i en orms skepnad. Han tyckte inte om kava som de andra gudarna. Stötarna från snäcktrumpeten och vinden ansågs vara hans föda.

Denne Ratumaimbulu är en fruktbarhetsgud. Han kommer varje år i december från Mbulu — dödsriket — och får träden att savas och de unga yamsskotten att skjuta fram ur jorden. Under den månad han är på besök är det bl. a. förbjudet att blåsa i en snäcktrumpet, dansa, plantera och strida. Ratumaimbulu får inte störas. Vid månadens slut blåser prästen i den heliga snäcktrumpeten och folket ropar och väsnas. Prästen har då redan »badat guden» som sedan givit sig iväg. Folket kan återgå till sina vanliga sysslor med buller och bång.[22])

Det är frestande att spekulera om snäcktrumpetens användning på Fiji-öarna. Inte minst skulle forskaren önska att han visste vad för slags snäckor det är som användes i de olika sammanhangen för att t. ex. få svar på frågan om de ändblåsta snäckorna endast användes i vissa sammanhang och i vissa områden. Men materialet har för många luckor för att kunna ge ett svar.

Snäcktrumpeten uppträder på Fiji-öarna i vissa bestämda situationer som ofta har beröringspunkter med varandra. Vi började med att redogöra för sorgeriterna vid en hövdings död och gick sedan över till omskärelseriterna som visade sig vara en del av riterna vid hövdingens grav. I grottgravarna kunde snäckans trumpetstöt uppfattas som gudens, tydligen den bortgångnes röst. Dessa snäckor som var gudomligheter och i Narokorokoyawa fanns i templet kunde också vara stridstrumpeterna. På Mbau var det endast vid den helige kungens bortgång man fick blåsa i snäcktrumpeten och den snäcktrumpet som ljöd på kanoterna vid sköldpaddsfångsterna signalerade inte fångster för fiskarna själva utan för deras uppdragsgivare, hövdingarna. Även fruktbarhetskulten kommer in på ett ställe i Ratumaimbulus gestalt. Det är möjligt att även han är en gammal förfader. Han kommer från dödsriket.

[1]) För hjälp med bestämning och nomenklatur ber jag att få tacka professor Nils Odhner och docent Bengt Hubendick vid Naturhistoriska Riksmuseets evertebrat-avdelning.

[2]) Pitt Rivers Museum B. 523. (Q).

[3]) J. D. E. Schmeltz och R. Krause: *Die ethnographisch-anthropologische Abtheilung des Museum Godeffroy in Hamburg.* Hamburg 1881. S. 172.

[4]) H. Stonehewer Cooper: *Coral Lands.* London 1880. Vol. I. S. 129.

[5]) *The Oldman collection of Polynesian artifacts. Tonga, Samoa and Fiji Groups.* Journal of the Polynesian Society. Vol. 48: 3, New Plymouth, N. Z. 1939. Supplement, s. 45, pl. 65 (581 a). (Memoir 15:7).

[6]) Brev 11.2.1954.

[7]) U. S. National Museum 2906—2908.

[8]) Schmeltz och Krause: ss. 171 f.

[9]) Th. Williams och J. Calvert: *Fiji and the Fijians.* Edited by G. S. Rowe. Sec. ed., rev. London 1860. Vol. I, ss. 196 o. 187.

[10]) A. M. Hocart: *Lau Islands, Fiji.* Bernice P. Bishop Museum. Bull. 62. Honolulu 1929. Ss. 177 f. och pl. II E.

[11]) J. Waterhouse: *The king and the people of Fiji: containing a life of Thakombau: with notices of the Fijians, their manners, customs, and superstitions, previous to the great religious reformation in 1854.* London 1866. S. 14.

[12]) Williams och Calvert: vol. I, s. 167.

[13]) A. M. Hocart: *The northern states of Fiji.* The Royal Anthropological Institute. Occasional Publication No. 11. Welwyn Garden City 1952. S. 159.

[14]) Hocart: *The northern states of Fiji.* S. 119. Ib.: *Lau Islands, Fiji.* S. 179.

[15]) Williams och Calvert: vol. I, s. 236.

[16]) Williams och Calvert: vol. I, s. 37. Hocart: *Lau Islands, Fiji.* S. 40. Uppsatsförfattaren har behandlat *vasu*-privilegiet i ett arbete som ännu inte publicerats: *Vasu-privilegiet på Fiji-öarna. En förstudie i en sedvänjas sociala och kulturella bakgrund.*

[17]) Williams och Calvert: vol. I, ss. 163 f. B. Thomson: *The Fijians. A study in the decay of custom.* London 1908. Ss. 321 f. Schmeltz och Krause: s. 172. *Th. Kleinschmidt's Reisen auf den Viti-Inseln, nach seinen brieflichen Mittheilungen bearbeitet.* Journal des Museum Godeffroy. Heft XIV. Hamburg 1879. Ss. 269 o. 277.

[18]) *The journal of William Lockerby, sandalwood trader in the Fijian Islands 1808—1809. Postscripts.* Works issued by the Hakluit Society. Sec. ser., no. LII. London 1925. S. 84. Thomson: s. 146.

[19]) A. J. Webb: *Observations on the hill tribes of Navitilevu, Fiji.* The Australasian Association for the Advancement of Science. Report 2. Melbourne 1890. Ss. 624 f.

[20]) Dr. Herbert Tischner, chef för söderhavsavdelningen vid Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte i Hamburg har vänligt låtit mig ta del av ett manuskript och ännu inte publicerade teckningar av Kleinschmidt.

[21]) Laura Thompson: *Southern Lau. Fiji: An ethnography.* Bernice P. Bishop Museum. Bull. 162. Honolulu 1940. Ss. 108 f. o. 221.

[22]) Thomson: s. 114.